

SERRA

D'OR

**JOSEP-RAMON BACH, LA POESIA
PER A ENTENDRE EL MÓN**

Miquel-Lluís Muntané

**VIATGERS CATALANS A LA UNIÓ
SOVIÈTICA**

Josep Torroella Prats

APRENDRE DE LLETRA

Irene Rigau i Oliver

L'ART BLANC DE JAUME PLENSA

Montse Gispert-Saüch Viader

**SOBRE L'ANOMENAT TEATRE
DE L'ABSURD**

Jordi Coca

**ÀLEX BRENDMÜHL. EL ROSTRE
DEL CINEMA D'AUTOR CATALÀ**

Joan Millaret Valls

686

El compositor de Riudoms
Joan Guinjoan en una imatge
de 1986. (Foto: Barceló)

«Fiat Lux», que es faci la llum

per Maria Eugènia Perea Virgili

Divendres 21 d'octubre. Al Palau de la Música Catalana, el públic ocupa les seves localitats. També Joan Guinjoan (Riudoms, 1931) pren possessió d'un lloc de privilegi: la llotja primera. Tot és a punt per a una vetllada en què tindrà lloc l'estrena absoluta de la seva última obra: *Fiat Lux*—que es faci la llum, en el sentit científic, però també en el social i polític—, una peça musical de divuit minuts que li ha comportat tot un any de feina.

Se'l veu assossegat. Aquell neguit que havia mostrat en els últims temps els dies previs a estrenes com el *Con-*

cert per a percussió i orquestra al mateix Palau de la Música (15 de gener de 2013) o el *Concert per a acordió i orquestra* a l'Auditori (14 i 15 de febrer de 2015) sembla que ara s'hagi esvaït. No en va, potser, s'acosta als vuitanta-cinc anys.

Però, malgrat les flaqueses físiques —Guinjoan arriba al Palau amb cadira de rodes, empès pel seu director artístic, Víctor García de Gomar—, el compositor riudomenc segueix estant en una admirable plena forma. Per a comprovar-ho, només cal començar-li a parlar de música. En un tres i no res, el to de la veu se li transforma i dona

pas a una verba fluida, clarivent i raonada: és aquest el Guinjoan de bo de bo.

Quan falten pocs segons perquè s'iniciï la segona part del concert i, per tant, perquè comenci a sonar *Fiat Lux* per primer cop, Guinjoan, des de la llotja, adopta una postura de pensador: mà dreta a la galta, índex amunt, polze a la barbata. I quan Josep Pons aixeca la batuta, igual que ell, Guinjoan també inspira fondo alhora que alça el cap amb energia; traces dels seus temps de director d'orquestra.

La interpretació no pot anar millor i la crítica tampoc, tant la immediata, amb un llarg, calorós i unànime aplaudiment del públic del Palau, com la posterior, amb ressenyes a «La Vanguardia» («L'esperança», de Jorge de Persia) i «El País» («Guinjoan, un clásico en vida», de Javier Pérez Senz). I, per si fos poc, tot plegat es com-

plementa amb els homenatges que sengles organismes preparen de cara al seu 85è aniversari, i amb el disc *A Riudoms* que Solfa Recordings acaba de treure al mercat. Un final d'etapa rodó per a una trajectòria també rodona. I esperem que per molts anys.

De l'acollida de *Fiat Lux* i de les seves particularitats, adés interessants adés divertides —ben definitòries de la seva persona—, ens en parla uns pocs dies més tard per als lectors de «Serra d'Or». Les paraules que transcrivim a continuació són totes seves.

L'estrena absoluta: sensacions del compositor

Tenint en compte el context del públic, va ser una sorpresa molt agradable per a mi perquè potser mai de la vida no havia tingut una estrena amb un públic tan tradicional i

Estrena de la darrera obra de Joan Guinjoan, *Fiat Lux*, el 21 d'octubre passat al Palau de la Música Catalana, interpretada per l'Orquestra del Liceu i dirigida per Josep Pons.

que tingués tant d'èxit. Aquest concert era meravellós i al mateix temps molt perillós perquè, imagina't, Wagner i Strauss i enmig el Joanet! [riu]. Feina rai! Jo em pensava que hi hauria només quatre aplaudiments... A més, em truca a casa una gentada perquè els uns ho han vist al diari i els altres a la televisió, i em feliciten. L'estrena va ser un moment d'una gran satisfacció, només amb la tristesa que em faltava la Monique [la seva esposa, traspassada el setembre del 2015], però escolta, és la vida.

Fiat Lux és perquè surti la llum, però sobretot perquè surti la llum en tot el podriment que hi ha, que només sents a la televisió un que ha robat... i de tot això ja n'estem tips!

El projecte: un encàrrec de Francesc Farré

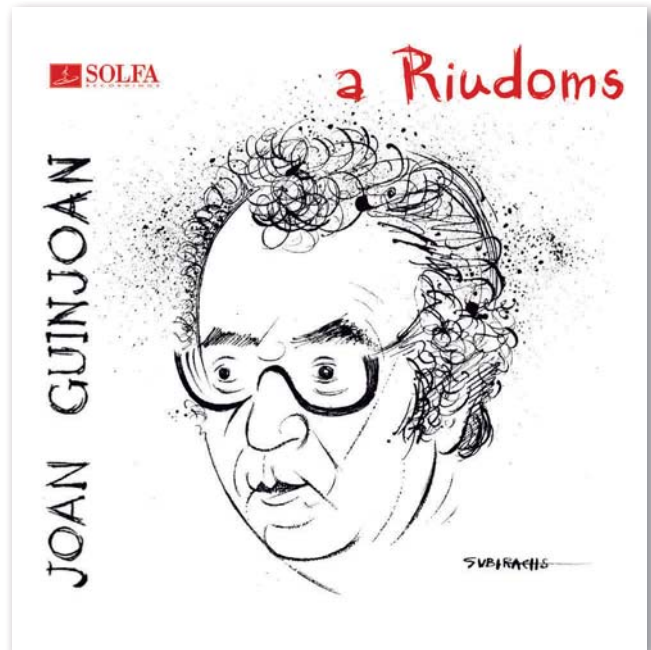
A la partitura, quan l'editin, hi posarà: «Encàrrec de la Residència d'Investigadors al mestre Joan Guinjoan que amb les precedents *Verbum (genoma in musica)*, inspirada en el gen de la parla FOXP2, i *Simfonia Alba*, inspirada en el sincrotró, forma el conjunt d'obres relacionades amb temes científics.» I després s'afegeix: «Aquesta partitura està inspirada en el text *Homenatge a la llum* que el poeta Antoni Clapés va tenir la gentilesa de dedicar-me. També voldria agrair a la professora María Josefa Yzuel, catedràtica emèrita de la Universitat Autònoma de Barcelona, presidenta del comitè espanyol de l'Any Internacional de la Llum 2015, i al doctor Francesc Farré Rius, director de la Residència d'Investigadors, que m'hagin familiaritzat amb la naturalesa científica de la llum.»

La partitura l'he dedicat al Josep Pons per molts motius. El primer: perquè és un gran director. El segon: perquè va ser ell qui em va fer la Carta Blanca de l'OCNE. I tercer motiu: perquè ha dirigit molta música meua, em coneix molt i ho fa fantàstic.

Detalls de l'obra: la instrumentació, la inspiració d'Einstein i el poema d'Antoni Clapés

Fiat Lux és per a gran orquestra simfònica, amb arpa i piano, i sobretot amb molta percussió. Només perquè vegeu la complexitat de la part de percussió us diré tot el que toca cadascun dels quatre percussionistes. El primer toca els plats suspesos, la matraca, el xarles, les esquelles, un gong greu, quatre *temple-block* i un xilòfon. El segon toca el vibràfon, el plat penjat, quatre bongos, quatre caixes xineses, la tarola, un gong tailandès i les maraques. El tercer percussionista té la marimba, el plat suspès, quatre timbals bessons, les esquelles, la pandereta i el güiro. I el quart: el *glockenspiel* (carilló), les campanes tubulars, la caixa plana, dos tambors, el tam-tam, una gran caixa i el triangle.

I tot això s'ha de fer sonar! Com que ja tenia l'encàrrec i no em veia amb cor de fer-lo perquè la Monique s'estava

El disc *A Riudoms* que Solfa Recordings va editar el novembre passat recupera les obres de maduresa de Guinjoan que encara no havien estat editades.

morint i jo anava pel mateix camí... I el Farré hi insistia: «No, home, ja veuràs quan rebràs els calerets!» I jo li deia: «Jo el que vull és fer una cosa que estigui bé!» Diu: «Espera't que et llegiré una cosa: "Si busques documentació nova no escriguis mai el mateix." Saps qui ho deia això? Einstein! I tu, *punyetero*, que fa quaranta anys que busques, no em diguis que no pots fer aquesta obra!»

I em vaig decidir. Però, dic, què he de fer jo ara amb la llum? Vejam, llum de carbur, potser? [riu]. Fins que per casualitat vaig conèixer l'Antoni Clapés. I li dic: «Antoni, tu em podries fer un text sobre la llum, però pensant una mica en mi, en quan era jovenet i em quedava al mas, i en quan anava a Vilafortuny amb l'acordió...»

I ell em va fer aquest poema i jo, francament, he anat treballant per primera vegada a la vida sense pensar en estructures ni en res. En les altres obres m'he plantejat el llenguatge, la forma, la tímbrica... Però aquesta vegada vaig dir: «Mira, com que tinc aquests anys i he fet tanta cosa, aniré seguint la tempesta i a veure què surt.» Pensa que no vaig fer ni una nota al piano! Tot damunt de la taula, anar escrivint el que m'anava suggerint el poema. I va ser així com va néixer l'obra.

Transposició de la natura a la música

A *Fiat Lux* he fet treballar tota l'orquestra. Per exemple, en el moment de l'esclat de la tempesta, toca tothom: els

timbals imiten els trons i tota la corda i la percussió fa l'ambient de la tempesta quan ja està formada.

Una segona seqüència interessant és quan acaba la tempesta, perquè hi he posat els fotons elèctrics d'Einstein. Ell deia que quan aquestes partícules queien i tocaven una cosa metàl·lica es convertien en electricitat. I això a mi em va anar fantàstic perquè vaig escriure una seqüència en què la corda fa *gettatos* [també anomenat *jeté*, cop d'arc que emet un so molt curt, però ric en harmònics], que són els fotons que cauen. I el metall respon sempre, i és l'electricitat. Aquest és un passatge maco perquè comença piano i cada vegada és més fort fins a arribar al final de la tempesta.

També vaig fer una reflexió, però no em va sortir bé. Una reflexió és com quan ens mirem en un mirall, és a dir, vaig fer una seqüència musical i després la vaig invertir per ajuntar-la, però era un cacau. En canvi, l'halo sí que el vaig aconseguir, que seria com quan un es posa darrere de la soca d'un oliver i veu entre les fulles unes ones que van passant. I en un moment donat el sol fa una mena d'esclat. Doncs, això, per a mi va ser estupend i ho he traspasat a la música amb els instruments de fusta, i de tant en tant amb un cop de trompes o de piano. O sigui, que anava creant aquest diàleg.

També és interessant el que vaig voler fer al final. En Clapés acaba el poema parlant de la llum de la lluna, i li vaig dir: «Tu ho acabes amb molt de silenci i a mi m'agradaria acabar d'una manera més exuberant, que pogués fer

treballar l'orquestra d'una manera més ampul·losa.» I hi va afegir una coda, però resulta que encara va ser més piano i llavors jo, per a imitar els sons de la lluna, vaig introduir-hi un fragment de [Maurice] Ravel que sempre poso a la meua música i també aquella melodia del Divendres Sant de Riudoms. És una pàgina de color misteriós i s'acaba *pianissimo*: se'n va, se'n va, se'n va, fins al *pianissimo* total.

L'obra funciona admirablement bé, però aquest final no em convenç perquè hi ha una mena de cesura i el vull arreglar. Pensa que no sabia si em contestaria, però vaig trucar al Pons i em va dir: «Joan, què vols?» Dic: «Perdona Josep, fes el que vulguis, ja saps que estic encantat de tot, però com que trobo que el final queda una mica curt, si poguessis allargar els últims compassos...» I es va a posar a riure! I en acabat del concert ho explicava a tothom. Diu: «És que el Guinjoan és tan meticulós que m'ha fet una trucada dues hores abans de dirigir el concert per dir-nos que el final el vol acabar més piano.» Però jo sóc així! Ell després ho va trobar lògic i va fer un *ritardando*, però ara jo el revisaré perquè vull que acabi verdaderament bé; tinc obres a les quals, després de l'estrena, els he fet algun arranjament i m'ha donat molt bon resultat.

Elements de Riudoms a *Fiat Lux*

N'hi ha dos. Un és que quan el corn anglès toca els sons que substitueix l'acordió, recordant quan jo el tocava a Vilafortuny, hi vaig posar un tros d'una caramella que quan era petit sentia a Riudoms. Me'n recordo que, quan cantaven les caramelles davant de casa, la meua mare els posava un conillet a dins de la panereta! [riu]. I l'altre element que apareix és el toc de la corneta del Divendres Sant a Riudoms, que en aquest cas el fan les flautes al sobregut.

Una interpretació perfecta

La meua música és molt detallista: o se'n fa una versió correcta o prefereixo que no es toqui. He tingut sort perquè amb en Pons jo sentia una gran seguretat. Saps com la va muntar, l'obra, en Pons? Un dia va treballar una hora i quart per llegir-la. Llavors jo el buscava i resulta que era a Anglaterra dirigint un concert amb la Filharmònica de Londres. Torna i llavors em diu: «Joan, avui fem un altre assaig.» I hi vaig anar, era l'assaig general i tot funcionava estupendament bé. Però en acabat ja va ser el concert al Palau! Imagina't! Amb dues hores i mitja es va polir l'obra! De fet, els músics s'hi van llançar i s'ho van prendre amb un gran interès des del començament. Tot va anar perfecte.

Guinjoan, al seu estudi, ensenya un gràfic sobre la llum que l'ha ajudat a escriure *Fiat Lux*.

